

Nader onderzoek

Karel Doormanstraat/Julianastraat te Rijen

projectnr. 260179
revisie 1
4 november 2013

Opdrachtgever

Bureau Verkuylen BV
De Gruyter Fabriek
Veemarktkade 8
5222 AE 's-Hertogenbosch

datum vrijgave	beschrijving revisie 1	goedkeuring	vrijgave
4 november 2013	Definitief	drs. ing. M.L. Braad	ir. J.C.W van der Meulen

Colofon

Projectgroep bestaande uit:

drs. L.C. (Linda) Smitskamp
drs. ing. M.L. (Michel) Braad
H. de Graaf

Tekstbijdragen:

drs. L.C. (Linda) Smitskamp

Datum van uitgave:

4 november 2013

Contactadres:

Beneluxweg 125
4904 SJ Oosterhout
Postbus 40
4900 AA Oosterhout

Copyright © 2013

Ingenieursbureau Oranjewoud

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Inhoud

	blz.
1	Inleiding 5
1.1	Aanleiding 5
1.2	Huidige situatie..... 5
1.3	Voorgestane ontwikkeling..... 5
2	Methode 7
2.1	Vleermuisonderzoek 7
2.2	Gierzwaluw en huismus 8
3	Resultaten 9
3.1	Vleermuizen 9
3.1.1	<i>Beschrijving veldbezoeken ..... 9</i>
3.1.2	<i>Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen ..... 10</i>
3.2	Huisumus en gierzwaluw..... 12
4	Conclusies en aanbevelingen 13
4.1	Conclusies onderzoek..... 13
4.1.1	<i>Vleermuizen..... 13</i>
4.1.2	<i>Gierzwaluw en huismus..... 13</i>
4.2	Toetsing Flora- en faunawet..... 13
4.2.1	<i>Vleermuizen..... 13</i>
4.2.2	<i>Huisumus en gierzwaluw..... 14</i>
4.3	Procedure 14
4.3.1	<i>Gevolgen werkzaamheden Karel van Doormanstraat/Julianastraat ..... 16</i>
5	Bronnen 19

Nader onderzoek Karel van Doormanstraat/Julianastraat te Rijen
Projectnr. 260179
4 november 2013 , revisie 1

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In ruimtelijke plannen is in het kader van de uitvoerbaarheid inzicht gewenst in de aanwezigheid van beschermde soorten. Met andere woorden, in het ruimtelijke ordeningstraject dient te worden aangetoond dat het plan uitvoerbaar is. In dit kader is een natuurtoets flora en fauna uitgevoerd op de locatie Karel Doormanstraat en Julianastraat te Rijen (Oranjewoud, 2013) waar nieuwbouw gerealiseerd zal worden. Uit het onderzoek bleek dat vleermuizen, gierzwaluw en huismus mogelijk voor kunnen komen in het plangebied. Indien dat het geval is dan heeft de ruimtelijke ingreep mogelijk consequenties voor deze soorten. Daarom is geadviseerd een nader onderzoek uit te voeren naar de aanwezigheid van vleermuizen, gierzwaluw en huismus in het plangebied. In voorliggende rapportage zijn de resultaten van het nader onderzoek beschreven.

1.2 Huidige situatie

Het plangebied betreft Karel Doormanstraat 2-8 en Julianastraat 97-99 te Rijen. In het plangebied bevinden zich een aantal gebouwen die in gebruik zijn als woning en/of winkelruimte. De begrenzing aan de noord- en westzijde wordt gevormd door woningen en/of bedrijfspanden en groenstroken, aan de zuidzijde door parkeerplaatsen en de Karel Doormanstraat en aan de oostzijde door de Julianastraat. De directe omgeving van het plangebied bestaat grotendeels uit woningen en bedrijfspanden. De begrenzing van het plangebied is weergegeven in afbeelding 1.1.

Figuur 1.1. Begrenzing plangebied (google.maps.nl).

1.3 Voorgestane ontwikkeling

De bebouwing van Karel Doormanstraat 2-8 zal gesloopt worden om plaats te maken voor een zeven-tal woningen met tuin. De woningen op Julianastraat 97-99 blijven staan. In afbeelding 1.2 is het stedenbouwkundig planontwerp weergegeven.

Figuur 1.2. Stedenbouwkundig planontwerp nieuwe situatie (Verhulst BV).

2 Methode

2.1 Vleermuisonderzoek

Tijdens het onderzoek is gewerkt volgens de richtlijnen voor het inventariseren van vleermuizen, die zijn opgesteld door het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus; 'Protocol voor vleermuisinventarisaties' maart 2013.

Tijdens het onderzoek is (gericht) gezocht naar jagende, trekkende en zwermende vleermuizen. Daarnaast is ook gezocht naar paarterritoria en verblijfplaatsen. Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid over het seizoen uit te voeren.

De vleermuisdetector is bij vleermuisonderzoek een onmisbaar apparaat. Met dit apparaat worden de ultrasonische geluiden van vleermuizen hoorbaar gemaakt. Door verschillen in klank, ritme en andere kenmerken is het mogelijk de verschillende soorten te onderscheiden en de aard van gedrag te bepalen.

Er is steeds met twee detectors gewerkt, een Petterson D200 en een Petterson D240x. De D200 was daarbij afgesteld tussen de 20 en 25 kHz en de D240x tussen de 40 en 45 kHz. Op die manier kunnen alle vleermuissoorten, waarvan het voorkomen in Nederland bekend is, worden ontvangen. Met de Petterson D240x detector kunnen tijdens het veldwerk opname worden gemaakt die achteraf geanalyseerd kunnen worden met behulp van het programma Batsound. Vooral voor de soorten van het geslacht *Myotis* is dit noodzakelijk om tot een zekere determinatie te komen.

In totaal zijn zes veldbezoeken uitgevoerd in de periode mei - september 2013 ten behoeve van het vleermuisonderzoek. In tabel 2.1 is een overzicht gegeven van de verschillende veldbezoeken die aan het plangebied zijn gebracht (inclusief veldbezoeken voor huismuis in april en mei; § 2.2). De waarnemingsomstandigheden zijn tevens vermeld.

Tabel 2.1. Overzicht tijdstip en omstandigheden veldbezoeken vleermuisonderzoek.

Datum	Tijd	Gemiddelde temperatuur	Wind	Neerslag	Bewolking
27-4-2013	07.30-08.30	7°C	N-1	geen	100%
10-5-2013	07.00-08.00	12°C	ZW- 2	geen	100%
18-5-2013	04.15-05.30	12°C	geen	geen	100%
07-6-2013	22.15-01.00	22°C	N-1	geen	geen
04-7-2013	21.45-24.00	17°C	geen	geen	100%
22-7-2013	04.15-05.15	19°C	geen	geen	30%
21-8-2013	23.45-01.45	20°C	geen	geen	geen
12-9-2013	23.30-01.30	15°C	geen	geen	80%

In mei (tweede bezoek) en juni is respectievelijk een ochtend- en een avondbezoek uitgevoerd ten behoeve van het vleermuisonderzoek. Ook in juli is zowel een avond- als ochtendbezoek uitgevoerd. In augustus en september zijn avondbezoeken ten behoeve van het vleermuisonderzoek uitgevoerd.

Voorafgaand aan het bezoek in mei en juli is bij daglicht op de locatie gezocht naar sporen die duiden op aanwezigheid van vleermuizen (vleermuiskeutels, meststrepen, afgebeten insectenvleugels en

vetsporen). Daarbij zijn ook holten, spleten en scheuren die geschikt zijn in bomen als verblijfplaats voor vleermuizen onderzocht.

Het weer is van invloed op de activiteiten van vleermuizen en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind (meer dan 3 Beaufort), langdurige regenval, dichte mist en temperaturen onder de 12 graden zijn belemmerende factoren. Tijdens dergelijke weersomstandigheden is niet gewerkt.

Gedurende de veldbezoeken werd het onderzoeksgebied te voet doorkruist, zodanig dat een gebiedsdekkende inventarisatie werd verkregen.

2.2 Gierzwaluw en huismus

Het onderzoek naar de huismus en gierzwaluw is gecombineerd met het vleermuisonderzoek. Voor het vogelonderzoek is de methodiek gehanteerd van SOVON zoals beschreven in Van Dijk & Boele (2011) en volgens de soortenstandaards 'Huisumus' en 'Gierzwaluw', opgesteld door de Dienst Regelingen december 2011.

In de maanden april en mei 2013 is binnen de door SOVON vastgestelde datumgrenzen voor onderzoek naar de huismus (10 maart tot en met 20 juni) nagegaan of huismussen al dan niet broeden in het plangebied. Ook buiten deze periode is gelet op de aanwezigheid van huismussen in het plangebied. In juni en juli is binnen de door SOVON vastgestelde datumgrenzen voor onderzoek naar de gierzwaluw (1 juni tot en met 15 juli) tijd besteed aan het lokaliseren van broedplaatsen van gierzwaluw. In de vroege ochtenduren is gelet op laagvliegende gierzwaluwen binnen en nabij het plangebied.

Tijdens de onderzoeksrondes is gelet op zingende mannetjes (huismus), paren (bij potentiële nestplaats) en aanwijzingen voor nesten (nestbouw, bezoek aan waarschijnlijke nestplaats, transport van voedsel of ontlastingspakketjes of bedelende jongen in nest). Eventuele waarnemingen worden zoveel mogelijk per huisadres genoteerd of anders per huizenblok.

3 Resultaten

3.1 Vleermuizen

Het onderzochte plangebied bevindt zich in een omgeving waar volgens de meest recente verspreidingsgegevens de in de onderstaande tabel (tabel 3.1) genoemde vleermuissoorten in theorie waargenomen kunnen worden.

In de tabel staat per soort weergegeven hoe ze het landschap gebruiken, waar verblijfplaatsen aangetroffen kunnen worden en de status van voorkomen in Nederland.

Daarnaast is met een kruisje per soort aangegeven welke potenties het onderzochte plangebied en de nabije omgeving voor de desbetreffende soort heeft.

Tabel 3.1. Schematische weergave van het landschapsgebruik door vleermuizen.

Soort	Foerageergebied	Zomerverblijfplaats	Kraamverblijfplaats	Paarverblijfplaats	Winterverblijfplaats	Licht jachtgebied	Licht vliegroute	Verblijfplaats in bomen	Verblijfplaats in gebouwen	Status
Gewone dwergvleermuis	X	X	X	X	X					A
Ruige dwergvleermuis	X			X	X					VA
Rosse vleermuis	X	X	X	X	X					VA
Twee kleurige vleermuis	X	?	?	?	?					Z
Laatvlieger	X	X	X	?	X					A
Gewone grootoovleerm.	-	X	X	X	X					VA
Grijze grootoovleermuis	?	X	X	X	X					ZZ
Watervleermuis	-	X	X	-	-					A
Meervleermuis	-	?	?	?-	-					Z
Franjestaart	-	X	X	-	-					Z
Bardvleermuis	-	X	X	-	-					Z

*A = algemeen, VA = vrij algemeen, Z = zeldzaam, ZZ = zeer zeldzaam.

3.1.1 Beschrijving veldbezoeken

Bezoek mei 2013

Het ochtendbezoek in mei is vooral gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en het vaststellen van vliegroutes. Deze ochtend zijn twee foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen.

Voor het veldbezoek is gezocht naar sporen (mest, afgebeten vleugels van nachtvlinders e.d.) die duiden op het voorkomen van vleermuisverblijfplaatsen. Deze zijn niet aangetroffen.

Bezoek juni 2013

Het avondbezoek in juni was gericht op het vaststellen van foerageergebied, vliegroutes en verblijfplaatsen in en nabij het plangebied. Deze avond zijn vijf foeragerende gewone dwergvleermuizen en twee laatvliegers waargenomen in het plangebied. Tevens zijn vier uitvliegende gewone dwergvleermuizen waargenomen bij de werkplaats (komende uit een stootvoeg). Het betreft hier een zomer-verblijfplaats.

Bezoek juli 2013

Het avondbezoek in juli was gericht op het vaststellen van foerageergebied, vliegroutes en verblijfplaatsen in en nabij het plangebied. Deze avond zijn acht foeragerende/voorbij vliegende gewone dwergvleermuizen en drie foeragerende laatvliegers waargenomen nabij en in het plangebied. Uit de eerder genoemde stootvoeg vlogen deze avond drie laatvliegers uit. Het betreft hier een zomer-verblijfplaats. Er zijn dit keer geen waarnemingen gedaan van gewone dwergvleermuizen. Voor het veldbezoek is gezocht naar sporen (mest, afgebeten vleugels van nachtvlinders e.d.) die duiden op het voorkomen van vleermuisverblijfplaatsen. Deze zijn niet aangetroffen.

Het ochtendbezoek in juli is vooral gericht geweest op het vaststellen van vliegroutes, foerageergebied en activiteiten bij eventuele verblijfplaatsen. Deze ochtend is bij de gevel van de werkplaats zwermgedrag van vier gewone dwergvleermuizen waargenomen. De vleermuizen zijn hier niet naar binnen gevlogen. Nabij het plangebied zijn twee foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen.

Augustus 2013

Het bezoek in augustus is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en baltsende mannetjes. Deze avond zijn in en nabij het plangebied vier foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Baltsende vleermuizen zijn niet aangetroffen. Paarverblijfplaatsen zijn niet gevonden; ook zwermgedrag is niet waargenomen.

September 2013

Het bezoek in september is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen en baltsende mannetjes. Deze avond zijn in en nabij het plangebied één foeragerende ruige dwergvleermuis, drie foeragerende gewone dwergvleermuizen en twee baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Paarverblijfplaatsen zijn niet gevonden; ook zwermgedrag is niet waargenomen.

3.1.2 Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen

Overzicht waarnemingen

In totaal zijn in het plangebied en omgeving de onderstaande drie soorten vleermuizen aangetroffen:

– Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i> ;
– Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathussii</i> ;
– Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i> .

De overige in de tabel genoemde soorten zijn niet in het plangebied of de directe omgeving daarvan aangetroffen. Het betreft de rosse vleermuis, twee kleurige vleermuis, gewone grootoorvleermuis, grijze grootoorvleermuis, watervleermuis, meervleermuis, franjestaart en de baardvleermuis.

De verspreiding van vleermuizen in en nabij het plangebied is met stippen in figuur 3.1 aangegeven. Om het beeld overzichtelijk en duidelijk te houden zijn niet alle waarnemingen weergegeven. Het

kaartje geeft een beeld welke delen van het plangebied en omgeving het meest door de vleermuizen worden bezocht.

Figuur 3.1. Overzicht van vleermuizen die in het plangebied voorkomen, hierbij is de gewone dwergvleermuis aangegeven met een blauwe stip, de ruige dwergvleermuis met een gele stip en de laatvlieger met een groene stip.

Verblijfplaatsen/zwermgedrag

In juni en juli is een zomerverblijfplaats van zowel de gewone dwergvleermuis als de laatvlieger aangetroffen. In een stootvoeg bij de werkplaats zijn waarnemingen gedaan van vier gewone dwergvleermuizen (juni) en drie laatvliegers (juli) die uit een stootvoeg vlogen. De locatie is in onderstaande figuur weergegeven (figuur 3.2). In de figuur is tevens de locatie aangegeven waar in juli rond cirkelende gewone dwergvleermuizen zijn waargenomen. Deze vleermuizen zijn echter niet het gebouw in gegaan en trokken door.

Figuur 3.2. Locatie aangetroffen zomerverblijfplaats van gewone dwergvleermuis en laatvlieger (blauwe stip) en de locatie waar de zwermende en doortrekkende gewone dwergvleermuizen zijn waargenomen (gele stip).

Foeragegebied

In en rond het plangebied zijn overal foeragerende vleermuizen te vinden. Het gaat steeds om een beperkt aantal vleermuizen. Van een soortenrijke en druk bezochte foerageerplek kan echter niet gesproken worden.

Vliegroutes

Echte overduidelijke vliegroutes waarbij met een zekere regelmaat vleermuizen passeren zijn niet gevonden. De vleermuizen, hoofdzakelijk gewone dwergvleermuizen, vliegen willekeurig door het plangebied en de omgeving.

Paarterritoria

In augustus zijn geen baltsende gewone grootvleermuizen waargenomen in of nabij het plangebied. In september zijn twee baltsende mannetjes gehoord van de gewone dwergvleermuis. In figuur 3.3. zijn de locaties aangegeven.

Figuur 3.3. Baltsplaatsen mannetjes gewone dwergvleermuis in september (rode stip).

3.2 Huismus en gierzwaluw

Zowel in april en mei is in de ochtend onderzoek uitgevoerd om na te gaan of de huismus al dan niet broedt in het plangebied. Voorafgaand aan de avondbezoeken in juni en juli is nagegaan of de gierzwaluw broedt in het plangebied.

Tijdens dit veldbezoek zijn geen nesten aangetroffen die op broedgeval van de gierzwaluw en huismus wijzen. Opgemerkt moet worden dat in de nabijheid van het plangebied zeer waarschijnlijk wel broedgevallen voorkomen; het onderzoek heeft zich echter enkel op het gebied binnen de plangrenzen gericht.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies onderzoek

4.1.1 *Vleermuizen*

Tijdens het onderzoek zijn drie soorten vleermuizen waargenomen:

- Gewone dwergvleermuis;
- Ruige dwergvleermuis;
- Laatvlieger.

In het plangebied Karel Doormanstraat en Julianastraat te Rijen is in de spouw van de werkplaats één gezamenlijke verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis en laatvlieger aangetroffen. Het gaat hier vrijwel zeker om een zomerverblijfplaats van circa zeven mannetjes (vier gewone dwergvleermuizen en drie laatvliegers) van de vleermuizen. Bij de inspectie van het gebied bij daglicht zijn geen sporen (keutels, afgebeten insectenvleugels e.d.) gevonden die aan vleermuizen toegekend kunnen worden.

In het plangebied zijn in het najaar twee baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen.

In het plangebied zijn geen vliegroutes aangetroffen. Ook is er geen sprake van een massaal bezocht foerageergebied in het plangebied.

4.1.2 *Gierzwaluw en huismus*

In het plangebied zijn tijdens de veldbezoeken geen vaste rust- en/of verblijfplaatsen van de huismus en gierzwaluw aangetroffen.

4.2 Toetsing Flora- en faunawet

4.2.1 *Vleermuizen*

Verblijfplaatsen

In de spouw van de werkplaats binnen het plangebied is één vaste rust- en verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis en laatvlieger aangetroffen. Het betreft hier een vaste verblijfplaats die fungeert als zomerverblijfplaats. Dergelijke vaste verblijfplaatsen zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Een verstoring van deze verblijfplaatsen betekent een overtreding van de Flora- en faunawet. Voor deze verstoring moet een ontheffing worden aangevraagd. Voor de aantasting van de vaste rust- en verblijfplaats moet vooraf gemitigeerd worden zodat geen (tijdelijke) achteruitgang van de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaats optreedt. Voor deze soorten moeten effecten dus vooraf worden voorkomen. Dit kan door een mitigatie/activiteitenplan (in de vorm van een ontheffingsaanvraag) op te stellen en uit te voeren. Een globale inhoud van een dergelijk plan wordt in § 4.3 nader toegelicht.

Geadviseerd wordt om het mitigatie/activiteitenplan op te stellen en deze (middels de ontheffingsaanvraag) ter goedkeuring voor te leggen aan Dienst Regelingen van het Ministerie van EZ om er zeker van te zijn dat de juiste procedures worden gevolgd. Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een ontheffing verlenen.

In het plangebied zijn twee baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Baltsende gewone dwergvleermuizen hebben geen vaste baltsplek, maar zijn mobiel. Roepende mannetjes hebben dus in de nabijheid een territorium en paarverblijfplaats. Paarverblijfplaatsen behoren tot de vaste rust- en verblijfplaatsen en zijn volgens de Flora- en faunawet beschermd. Dergelijke paarverblijfplaatsen kunnen zich zowel binnen als buiten het plangebied bevinden. Binnen het plangebied zijn dergelijke verblijfplaatsen niet aangetroffen. Het is dan ook niet te verwachten dat de voorgenomen werkzaamheden leiden tot een verstoring van een (beschermde) paarverblijfplaats.

Vliegrouete

Vliegroutes zijn beschermd als het van essentieel belang is voor het in stand houden van een vaste verblijfplaats. In het plangebied zijn geen essentiële vliegroutes aangetroffen, waarbij met een zekere regelmaat vleermuizen passeren.

Foerageergebied

Foerageergebied is beschermd als het van essentieel belang is voor het in stand houden van een vaste verblijfplaats. Dit is het geval als bij het verdwijnen van het foerageergebied de verblijfplaats ook zou verdwijnen. Echter, het plangebied wordt niet intensief gebruikt als foerageergebied. Daarnaast is in de directe omgeving voldoende alternatief en vergelijkbaar foerageergebied aanwezig. Er wordt door het voornemen geen essentieel foerageergebied voor vleermuizen aangetast.

4.2.2 *Huismus en gierzwaluw*

Nestlocaties van huismus en gierzwaluw zijn tijdens de veldbezoeken niet aangetroffen. Het is dan ook onwaarschijnlijk dat deze zich binnen het plangebied bevinden. Voor wat betreft huismus en gierzwaluw zijn er geen belemmeringen te verwachten ten aanzien van de Flora- en faunawet.

4.3 **Procedure**

Een ontheffing moet worden aangevraagd om effecten op vleermuizen vooraf te voorkomen. Hiertoe moeten mitigerende maatregelen worden getroffen. Dergelijke maatregelen worden hieronder nader toegelicht.

De mitigerende maatregelen die genomen moeten worden om – zowel tijdelijke als permanente – effecten op de in het plangebied aanwezige vleermuisverblijfplaats geheel te voorkomen, zijn in drie fasen te onderscheiden:

1. maatregelen die tijdig voorafgaand aan de werkzaamheden genomen moeten worden om de vleermuizen een tijdelijke voorziening te bieden voor de duur van de werkzaamheden;
2. maatregelen die tijdens de renovatiewerkzaamheden genomen moeten worden en
3. maatregelen die na afloop van de werkzaamheden moeten zijn gerealiseerd als vervangende voorziening.

Hieronder zijn de maatregelen per fase in paragrafen uiteengezet (*voorafgaand, tijdens en nieuwe situatie*).

Onderstaande maatregelen gaan uit van één zomerverblijfplaats voor zowel de gewone dwergvleermuis als de laatvlieger. Aangezien voor de laatvlieger geen soortenstandaard beschikbaar is, is voor het opstellen van onderstaande maatregelen grotendeels de soortenstandaard van de gewone dwergvleermuis (DR, 2011) als uitgangspunt gebruikt.

Ad. 1 Maatregelen voorafgaand

Voorafgaand aan de eigenlijke werkzaamheden te nemen maatregelen om aanbod en functioneren van alternatieve verblijfplaatsen tijdens de werkzaamheden te garanderen:

- Voor de te verwijderen verblijfplaatsen moeten **vier nieuwe (tijdelijke) verblijfplaatsen** gecreëerd worden.
- Deze verblijfplaatsen moeten:
  - binnen het kerngebied van de groep, en dan zo mogelijk binnen 100 meter, eventueel binnen 200 meter van de oorspronkelijke verblijfplaats worden geplaatst en dit buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden;
  - verschillende microklimaten aanbieden (clustering met verschillende richtingen);
  - een locatie hebben die gelijk of beter van kwaliteit is aan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 meter hoogte), aanvliegroute, vrije vliegruimte en lichtvrij en moeten vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren;
  - bij voorkeur aan gebouwen geplaatst worden, bij uitzondering aan bomen.
- Deze verblijfplaatsen moeten tijdig voor de werkzaamheden aanwezig zijn om de dieren te laten wennen aan deze voorzieningen:
  - voor tijdelijke vervanging zomerverblijfplaatsen met < 10 dieren geldt een gewenningsperiode van minimaal 3 maanden waarin vleermuizen actief zijn.
- Tijdig **voorafgaand aan de eigenlijke functieverandering moeten de verblijfplaatsen ongeschikt gemaakt worden.**
  - Minimaal 3 dagen (met avondtemperaturen van meer dan 10 graden Celsius) voorafgaand aan het moment waarop de eigenlijke werkzaamheden plaats gaan vinden, moeten de oorspronkelijke verblijfplaatsen ongeschikt gemaakt worden.
  - De basis van het ongeschikt maken is het verstoren van het microklimaat door het creëren van tocht; dit kan op verschillende manieren plaatsvinden. De beste manier om bijvoorbeeld een spouw ongeschikt te maken is het eerst over de volledige hoogte van de muur of verdieping verwijderen van de hoeken van een gebouw waardoor er in de spouw een flinke tocht ontstaat en licht diep in de spouw kan doordringen. Ook kunnen de invliegopeningen, nadat de dieren zijn uitgevlogen, overdadig verlicht worden met bijvoorbeeld bouwlampen of er kan gewerkt worden met zogenaamde “exclusion flaps”, waarbij wel uitgevlogen kan worden maar niet opnieuw ingevlogen. Een vleermuisdeskundige moet worden ingeschakeld om de best passende methode te bepalen, uit te voeren en te controleren.

Ad. 2 Maatregelen tijdens

Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden moet het volgende in acht worden genomen:

- Werk bij voorkeur buiten de periode dat het verblijf wordt gebruikt als zomerverblijf; dit betekent buiten de periode van eind maart tot en met half oktober. Echter als vooraf tijdelijke voorzieningen zijn gerealiseerd en de dieren hebben voldoende tijd gehad om aan de nieuwe (tijdelijke) verblijfplaatsen te wennen, kan ook in de kwetsbare periode met uitzondering van de winterperiode, worden gewerkt.
- Steigers en vangnetten moeten niet in de nabijheid van in- en uitvliegopeningen opgesteld worden.

Als tijdens de werkzaamheden toch vleermuizen worden aangetroffen moeten de werkzaamheden onmiddellijk stopgezet worden en moet direct een vleermuisdeskundige ingeschakeld worden (zie ook *ecologische begeleiding*).

Ad. 3 Maatregelen nieuwe situatie

In nieuwe situatie op te nemen voorzieningen voor de gewone dwergvleermuis om permanent het aanbod en functioneren van verblijfplaatsen te garanderen:

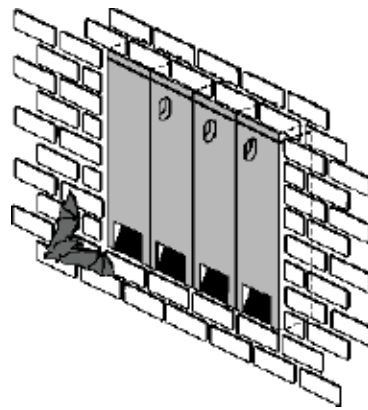
- Er moeten **vier (permanente) nieuwe verblijfplaatsen** worden gerealiseerd. De permanente voorzieningen mogen zich zowel inwendig als allen uitwendig aan het gebouw bevinden.
- Deze verblijfplaatsen moeten
  - een vergelijkbare spreiding in het gebouw hebben als de oorspronkelijke verblijfplaatsen

- zo veel mogelijk dezelfde eigenschappen hebben als de oorspronkelijke verblijfplaatsen;
- verschillende microklimaten aanbieden (clustering met verschillende richtingen);
- van een met de oorspronkelijke verblijfplaats vergelijkbare materiaalsoort en volume zijn met een vergelijkbare bufferwaarde wat betreft opwarmen en afkoelen;
- een locatie hebben die gelijk of beter van kwaliteit is aan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 meter hoogte), aanvliegroute, vrije vliegruimte en moeten lichtvrij en vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren;
- zo mogelijk geïntegreerd in het bouwplan worden opgenomen.

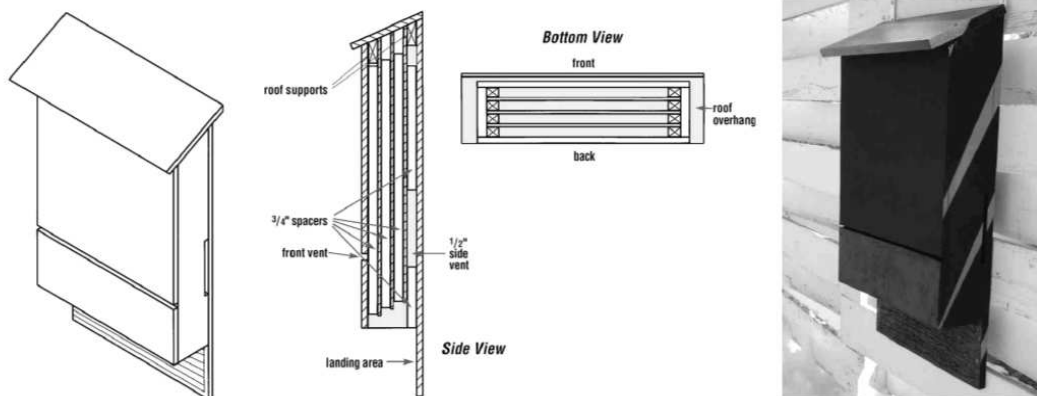
4.3.1 Gevolgen werkzaamheden Karel van Doormanstraat/Julianastraat

In de werkplaats is één zomerverblijfplaats aangetroffen van zowel de gewone dwergvleermuis als de laatvlieger. Voor de vleermuizen moeten vier (zowel tijdelijke als permanente) alternatieve verblijfplaatsen worden aangeboden. De gewone dwergvleermuis is een pioniersoort als het om het bezetten van kasten gaat (Korsten, 2012). Waarnemingen van laatvliegers in kasten daarentegen, zijn zelden gedaan. Waarnemingen die zijn gedaan, zijn van laatvliegers die kasten bezetten die op de oorspronkelijke plaats van de verblijfplaats zijn opgenomen. De waarnemingen betroffen locaties waar de oorspronkelijke situatie nauwgezet werden nagebootst (Korsten, 2012). Derhalve vormen bij onderhavig project, inbouwkasten (standaard of maatwerk) in potentie geschikte kasten voor de in de nieuwe situatie te realiseren woningbouw. Als warmteminnende dakbewoner biedt het inbouwen van kasten in schuine daken waarschijnlijk de hoogste kans op succes. Hierbij dienen deze bij voorkeur op dezelfde locatie ingepast te worden als waar de oorspronkelijke verblijfplaats zich bevond (zuidelijk georiënteerd). Deze inbouwkasten bieden tevens voor de gewone dwergvleermuis geschikte verblijfplaatsen (Korsten, 2012). Zie figuur 4.1. voor een voorbeeld van een dergelijke kast.

Als tijdelijke alternatieve verblijfplaats (tijdig voor de sloop aangeboden) bieden platte vleermuis kasten met meervoudige compartimenten een in potentie geschikte verblijfplaats voor de laatvlieger. Voor de gewone dwergvleermuis biedt dit een geschikte verblijfplaats (hierin is de soort waargenomen; Korsten, 2012). In het rapport van Korsten (2012) staan voorbeelden weergegeven van in Nederland regelmatig gebruikte typen kasten.

Figuur 4.1. Boven; voorbeeld van een inbouwkast en onder; voorbeeld van platte vleermuiskast met meervoudige compartimenten (Korsten, 2012).

De vleermuizen gebruiken hun verblijfplaats van eind maart tot en met half oktober. Bij voorkeur dient de sloop van het gebouw plaats te vinden buiten deze periode. Echter wanneer dit niet mogelijk is kan, indien tijdig vooraf (drie maanden in de actieve periode) alternatieve verblijfplaatsen zijn aangeboden, ook tijdens eind maart en oktober gewerkt worden.

Overigens moet opgemerkt worden dat werkzaamheden rondom de verblijfplaats enkel van start mogen gaan indien initiatiefnemer in het bezit is van een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet. De doorlooptijd van een ontheffingaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 3 tot 4 maanden (reguliere aanvraag) en maximaal 26 weken (via de Omgevingsvergunning).

Werken conform werkprotocol

Bij ruimtelijke ontwikkelingen moeten maatregelen in een ecologisch werkprotocol worden opgenomen. Dit geldt vooral voor de fase van het bouwrijp maken van het gebied. Het ecologische werkprotocol moet op de locatie aanwezig zijn en bij de betrokken werknemers bekend zijn. De werkzaamheden moeten volgens dit protocol worden uitgevoerd. Deze begeleiding dient onderdeel uit te maken van het contract van de aannemer.

Ecologische begeleiding

Uitvoering van maatregelen vereist deskundigheid met betrekking tot de gewone dwergvleermuis in zijn omgeving; voor de juiste uitvoering is overleg met een deskundige noodzakelijk. De wijze waarop tijdens de realisatiefase de ecologische begeleiding wordt verzorgd, zal worden bepaald in de aanbestedingsfase. Het is de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever om de ecologische begeleiding zodanig te organiseren dat de bepalingen van de Flora- en faunawet contractueel worden geborgd. De maatregelen die zijn gekoppeld aan de ontheffing zijn de basis.

5 Bronnen

Dienst Regelingen, 2011. Gewone dwergvleermuis *Pipistellus pipistrellus*

Hustings, M.F.H. Kwak, M.J.S.M. Reijnen & P.F.M. Opdam, 1984. Handboek vogelinventarisatie. Natuurbeheer in Nederland deel 3. PUDOC/Vogelbescherming, Wageningen/Zeist.

Korsten E., Limpens H., Bouman H., Reinhold J., 2011. Brochure 'Vleermuisvriendelijk bouwen'. Landschapsbeheer Flevoland, Lelystad, december 2011.

Korsten, E., 2012. Vleermuiskasten. Overzicht van toepassing, gebruik en succesfactoren. Bureau Waardenburg, Culemborg & Zoogdierverseniging, Nijmegen

Limpens, H., Twisk, P., Veenbaas, G., 2004. Met vleermuizen overweg. Uitgave Dienst Weg- en Waterbouw, Delft, en Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem.

Limpens, H., Regeling, J., Koelman, R., 2009. Vleermuizen en planologie.

Oranjewoud, 2012. Natuurtoets flora en fauna Karel van Doormanstraat - Julianastraat te Rijen.

Twisk, P., i.s.m. de Zoogdierverseniging, 2008. Handleiding Netwerk Noord-Brabant Vleermuizen en Steenmarters in Gebouwen.

Twisk, P., Limpens, H., 2006. Een thuis voor de vleermuis. Beschermingsplan voor de vleermuizen in Noord-Brabant. Uitgave Provincie Noord-Brabant.

Van Dijk A.J. & Boele A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Websites:

www.telmee.nl

www.waarneming.nl

Bijlage I

Soortbeschrijvingen

Soortbeschrijvingen aangetroffen soorten

Vleermuizen (Bron o.a. EZ)

Gewone Dwergvleermuis

De gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) is een zeer kleine, roestbruine tot donkerbruine vleermuis met donkerbruine of zwarte oren, een romplengte van niet meer dan vijf cm en een gewicht van 3,5 tot 8 gram. De naar verhouding lange, smalle vleugels (spanwijdte 18 tot 24 cm) maken dat ze in de vlucht groter lijken dan ze zijn.

De gewone dwergvleermuis is een algemeen voorkomende soort die hoofdzakelijk verblijft in gebouwen (spouwmuren, dakbetimmering, onder daken, enz.). Het dier jaagt in de beschutting van opgaande vegetatie, binnen de bebouwing in tuinen en bij straatlantaarns, boven water, in bossen en langs bosranden, in en langs lanen, bomenrijen, singels, houtwallen en holle wegen. Gewone dwergvleermuizen gebruiken de verblijfplaatsen binnen het netwerk van een kraamkolonie plaatstrouw, maar verhuizen daarbinnen vaak. Mannetjes bezetten in de bebouwde omgeving een territorium. Hier wordt vooral tussen eind augustus en begin oktober fanatiek gebaltst. Ergens binnen dit territorium wordt een paarplaats gezocht. De precieze locatie is moeilijk vast te stellen; het gaat dan om spleten en gaten in gebouwen, plekken die in de winter door kleine groepen ook als winterverblijf worden gebruikt. Overwinterende dieren verblijven vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter daklijsten en onder dakpannen, maar ook in spleten in muren van forten. Daarnaast gebruiken ze onderaardse kalkgroeven als winterslaapplaats. Ze kiezen meestal vorstvrije, wat warmere en droge plaatsen.

Ruige dwergvleermuis

De ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) is een kleine vleermuis, met een lengte van circa 5,5 cm, een gewicht van 6 tot 15,5 gram en een spanwijdte van 23 tot 25 cm. Het is een donkerbruine tot roodbruine vleermuis met kleine, zwarte, ronde oren. De soort is iets groter en zwaarder dan de verwante gewone dwergvleermuis en heeft een duidelijke beharing tot op een derde van de bovenzijde van de staartvlieghuid en aan de onderzijde van de dijbenen. In de vlucht oogt de ruige dwergvleermuis wat groter dan de gewone dwergvleermuis.

De ruige dwergvleermuis is in ons land een algemeen voorkomende soort, waarvan de verspreiding en aantallen stabiel lijken. Het is een soort van half open, bosrijke landschappen. Vaak jagen ze langs bosranden, door lanen, boven open plekken in bos en langs houtwallen. Waterpartijen en beschutte oevers vormen een belangrijk onderdeel van het leefgebied. Bij relatief windstil weer kunnen ze tot ver boven open water vliegen. Ze jagen ook graag bij straatlantaarns. Echter, bebouwing en ook open gebied zijn minder in trek. Kraamgroepen zijn in Nederland nauwelijks gevonden. Uit het buitenland zijn deze bekend van spleten en gaten in bomen, uit nest- en vleermuiskasten, in wildkansels en in gebouwen achter betimmeringen, achter daklijsten, onder dakbedekking en op zolders. Twee Nederlandse kraamgroepen bewoonden spouwmuren. Solitaire mannetjes en kleine groepen zijn gevonden in spleten en gaten in bomen, achter loshangend schors en in kasten. Ze gebruiken meerdere verblijfplaatsen en verhuizen relatief vaak. Ze jagen tot op 5 à 10 km van de verblijfplaats, waarbij de vliegroutes zoveel mogelijk lijnvormige structuren

volgen. Roepende territoriale mannetjes en paarverblijven zijn in Nederland gevonden in nest- en vleermuiskasten, boomholtes, achter daklijsten en betimmeringen, maar ook onder pannen of in spouwmuren. Vaak liggen er grote groepen paarverblijven of – territoria in een klein gebied bijeen. Oude hollenrijke loofbossen in de buurt van waterpartijen kunnen verworden tot echte paargebieden van ruige dwergvleermuizen, waar haast in elke boom een mannetje zit te roepen. Maar ook de bebouwde kom langs de kust of bij rivieren kan volop gebruikt worden. Veelal gaat het om langjarig gebruikte, traditionele paargebieden.

Rosse vleermuis

De rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*) is een van de grootste vleermuissoorten van West-Europa, met een gewicht van rond de dertig gram en een spanwijdte van 32-40 cm. De naam houdt verband met de kleur van de vacht, die roodbruin (rossig) is.

De rosse vleermuis is in West-Europa een uitgesproken boombewonende soort. Ze gebruiken vooral boomholten (o.a. spechtengaten) voor kraamkolonies, als winterverblijven en verblijfplaatsen van paartjes en individuele dieren. Doordat de rosse vleermuis tamelijk luidruchtig is, en de geluiden ook zonder hulpmiddelen vaak goed te horen zijn, zijn de verblijfplaatsen relatief makkelijk te vinden. Tegelijkertijd zijn ze gebonden aan open, waterrijk landschap zoals: uiterwaarden, moerassen, infiltratiegebieden, veengebieden en grote meren. Jachtplaatsen van de rosse vleermuis liggen meestal in open terrein, waar met snelle duiken op insecten gejaagd wordt. De rosse vleermuis jaagt vooral boven water en moerassige gebieden en jaagt ook wel bij straatverlichting. Ze blijven op relatief grote afstand van bomenrijen en bosranden. Jachtperioden liggen vooral in de avond- en ochtendschemering, en duren ongeveer een uur. Tussentijds keren de dieren terug naar hun verblijfplaatsen. De rosse vleermuis gaat relatief laat (november) in winterslaap en is geen stabiele slaper. Langere slaaperioden worden bij zacht weer afgewisseld met fasen waarin grote groepen dieren uitzwermen en soms andere verblijfplaatsen opzoeken. In groepen van enkele tientallen tot vele honderden dieren overleven ze temperaturen onder nul.

Laatvlieger

De laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) is een grote vleermuis met een lichaamslengte tot ongeveer acht cm, vrij brede vleugels met een spanwijdte tot 38 cm en een gewicht tot 34 gram. De oren zijn kort en driehoekig, gezicht en neus zijn donker tot zwart. Het dier oogt donker. De vacht is donkerbruin aan de basis tot roodbruin aan de haarpunten. De onderzijde is iets lichter en bruin tot geelbruin. In de vlucht zijn de brede vleugels en de stompe, gebogen staartvlieghuid met een of twee uitstekende staartwervels opvallende kenmerken.

De laatvlieger is een gebouwbewonende soort die overal in Nederland wordt aangetroffen, vooral in relatief open gebied. Het is een typische soort van het agrarische landschap en de rand van bebouwingskernen. In de buurt van de bebouwde kom wordt de laatvlieger vaak gezien jagend op insecten in het licht van straatlantaarns. Doorgaans vliegt de laatvlieger in de beschutting van bosranden, heggen en lanen op een hoogte tussen vijf en twintig meter boven (vochtige) graslanden, weilanden, langs kanalen en vaarten en in tuinen en parken met vijvers. Bij windstil weer kunnen laatvliegers ook boven open water jagen. Verblijfplaatsen van de (kraam)groepen zijn vooral bekend in en op gebouwen: in spouwmuren, achter betimmeringen en daklijsten, onder pannen, op zolders. In de paartijd (september/oktober) worden regelmatig kleine groepjes aangetroffen op locaties waar ze in de zomer niet zaten. Ze bewonen een netwerk van verschillende huizen tot op hooguit enkele honderden meters uit elkaar.

Ze verhuizen soms wel binnen het netwerk, maar zijn in principe erg plaatstrouw. Soms wordt een en hetzelfde huis jaar na jaar als zomer- en winterverblijf gebruikt. De jachtgebieden liggen doorgaans in een straal van één tot vijf kilometer rondom de kolonie. Vliegroutes volgen waar mogelijk lijnvormige structuren, maar bij gunstige weersomstandigheden worden grotere afstanden door open gebied gevlogen.

Gewone grootoorvleermuis

De gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*) heeft kenmerkende grote drie tot vier cm lange oren. Het is een middelgrote vleermuis, met een lengte tot 5,5 cm, een gewicht van 4,5 tot 12 gram en zeer brede, relatief lange vleugels met een spanwijdte van 24 tot 28,5 cm. De rugvacht is geelbruin tot bruin en de buikvacht is grijs- tot geelwit. Buik en rug hebben een donkerbruine ondervacht. De kleur van de snuit is variabel, van roze tot bruin getint.

Gewone grootoorvleermuizen jagen in langzame cirkels en een langzame, wendbare vlucht dicht op en door de vegetatie, waarbij insecten van bladeren of uit de lucht worden gegrepen. Zij vliegen rond door beschutte plekken in bossen en kleinschalig parkachtig landschap, boven bospaden, lanen en open plekken, langs bosranden en laag boven (bloeiende) kruidenbegroeiing of langs de kroon van (bloeiende) bomen. Als wendbare vliegers jagen ze ook veel in gebouwen.

Ze gedragen zich opportunistisch in hun keuze van verblijfplaatsen. Ze worden zowel op zolders, achter betimmeringen, daklijsten en vensterluiken, in spouwmuren en onder dakpannen, als in holten en spleten in bomen en in vleermuiskasten gevonden. Ze vormen meestal groepen van 5 tot 25, bij uitzondering tot 80 dieren. De (kraam)groep leeft in een netwerk van een groot aantal bij elkaar gelegen verblijfplaatsen. De dieren verhuizen vaak. Ze jagen in de directe omgeving van de verblijfplaats tot op circa drie kilometer afstand. Ze volgen lijnvormige structuren als vliegroute, maar in bos of heel kleinschalig landschap vliegen ze gewoon overal doorheen. De paartijd loopt van de herfst tot en met het voorjaar. In de herfst en het voorjaar worden grootoormannetjes waargenomen die vanaf boomstammen, maar ook bijvoorbeeld vanaf daklijsten, luid roepend baltsen. Als winterverblijf worden grotten, kalksteengroeven, oude steenfabrieken, bunkers, forten, vestingwerken, ijskelders en (kasteel)kelders gebruikt. Overwinterende gewone grootoorvleermuizen zijn echter ook op zolders en kerktorens, en een enkele keer in boomholten gevonden. Gewone grootoorvleermuizen gelden als standvleermuizen die meestal in de onmiddellijke nabijheid van hun zomerverblijfplaatsen overwinteren. De maximale afstand waarover verplaatsingen van geringde dieren zijn geregistreerd is ongeveer 90 km.

Bijlage II

Toetsingskader Flora- en faunawet

Toetsingskader Flora- en faunawet

5.1.1.1 Inleiding

Het doel van de Flora- en faunawet is het in stand houden van de inheemse flora en fauna. Vanuit deze wet is bij ruimtelijke ingrepen de initiatiefnemer verplicht op de hoogte te zijn van de mogelijk voorkomende beschermde natuurwaarden binnen het projectgebied. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde soorten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het 'nee, tenzij' – principe). Bepaalde handelingen, waaronder ruimtelijke ingrepen, waarbij beschermde soorten in het geding zijn, zijn slechts bij uitzondering en onder voorwaarden mogelijk.

5.1.1.2 Zorgplicht

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen (artikel 2). Deze zorgplicht houdt in dat planten en dieren niet onnodig vernield/gedood of verstoord mogen worden. Dit betekent dat handelingen (of het nalaten hiervan) waarvan men weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat ze nadelig zijn voor planten en/of dieren niet mogen worden uitgevoerd. Wanneer dergelijke handelingen toch uitgevoerd moeten worden, moeten maatregelen, voor zover dit in redelijkheid kan, worden genomen om de nadelige gevolgen te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Er dient bijvoorbeeld zo gewerkt te worden dat dieren kunnen ontsnappen en het kan nodig zijn om soorten te verplaatsen (bijvoorbeeld planten en amfibieën). Deze algemene zorgplicht geldt voor elke soort en elk individu in Nederland.

5.1.1.3 Verbodsbepalingen

In de Flora- en faunawet staan een aantal verbodsbepalingen om beschermde soorten specifiek te beschermen. Deze verbodsbepalingen zijn opgenomen in artikel 8 tot en met 18, waarbij artikel 8 tot en met 12 direct betrekking hebben op de bescherming van (standplaatsen van) planten en (leefgebieden van) diersoorten. Hieronder zijn beknopt de verbodsbepalingen op een rij gezet:

- Artikel 8) het is verboden beschermde planten te plukken, te snijden, te vernielen of op een andere manier te verwijderen;
- Artikel 9) het is verboden om beschermde dieren te verwonden, doden of te vangen;
- Artikel 10) het is verboden om beschermde dieren opzettelijk te verontrusten;
- Artikel 11) het is verboden om nesten, voortplantings- of andere vaste verblijfplaatsen van dieren te verstoren of aan te tasten;
- Artikel 12) het is verboden om eieren van beschermde dieren te rapen, beschadigen of te vernielen.

5.1.1.4 Vrijstelling of ontheffing verbodsbepalingen

Onder bepaalde voorwaarden geldt een algemene vrijstelling of een ontheffingsplicht van de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet. Welke voorwaarden verbonden zijn aan de vrijstelling of ontheffing hangt af van de diersoorten die voorkomen in het onderzoeksgebied. Hiertoe worden verschillende beschermingsregimes onderscheiden:

- Soorten van tabel 1 – algemene soorten – lichtste beschermingsregime;
- Soorten van tabel 2 – overige soorten – middelste beschermingsregime;
- Soorten van tabel 3 – genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB – zwaarste beschermingsregime.

Algemene vrijstelling

Voor tabel 1-soorten geldt voor ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) en is derhalve geen ontheffing nodig. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet wel de zorgplicht nakomen.

Vrijstelling onder gedragscode

Voor tabel 2-soorten geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) als wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. De goedgekeurde gedragscodes staan vermeld op de website van het Ministerie van EZ (www.drloket.nl). Voor de meeste activiteiten zijn er inmiddels gedragscodes goedgekeurd. De kans is groot dat de voorgenomen activiteit kan worden uitgevoerd onder één van de vele goedgekeurde gedragscodes. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet uw activiteiten aantoonbaar uitvoeren zoals in de gedragscode staat. Tevens blijft de zorgplicht gelden.

Ontheffing tabel 2 en 3

Als er niet kan worden gewerkt onder een geldige gedragscode, is voor tabel 2-soorten alsnog een ontheffing nodig om toestemming te hebben voor het overtreden van de verbodsbepalingen in de wet. Ook voor tabel 3-soorten geldt een ontheffingsplicht.

Ingrepen waarbij de verbodsbepalingen worden overtreden moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan Dienst Regelingen door middel van een ontheffingsaanvraag, vergezeld van een overzicht van mitigerende of compenserende maatregelen om effecten tegen te gaan.

Wanneer mitigerende maatregelen voldoende worden geacht om effect voorafgaand aan de ingreep te voorkomen, krijg u bericht terug in de vorm van een 'positieve afwijzing' van uw ontheffingsaanvraag. Dit betekent dat u uw werkzaamheden mag uitvoeren, mits zij precies volgens het mitigatieplan worden uitgevoerd. Op deze manier worden overtredingen van de Flora- en faunawet voorkomen. Als de mitigerende of compenserende maatregelen (tijdelijke) effecten niet kunnen voorkomen en de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt, dan wordt een ontheffing verleend.

Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Habitatrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van bijlage IV-soorten met als wettelijk belang ruimtelijke ingrepen. Een ontheffing voor ruimtelijke ingrepen is alleen mogelijk onder de volgende wettelijk belangen:

- Bescherming van flora en fauna;
- Volksgezondheid of openbare veiligheid;
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Voor de meeste ruimtelijke projecten betekent dit dat een ontheffing voor Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten alleen kan worden aangevraagd onder dwingende redenen van groot openbaar belang. Dit belang moet worden onderbouwd om het groot openbaar belang aan te tonen. Een groot openbaar belang is een belang op regionale of nationale schaal. Vaak is de verwijzing naar een regionale structuurvisie voldoende.

Vogels

Vogels zijn niet opgenomen in tabel 1 tot en met 3. Alle vogels zijn in het broedseizoen gelijk beschermd. De bescherming van vogels is hoofdzakelijk gericht op de bescherming van de nesten. Daarbij wordt wel een onderscheid gemaakt in nesten die jaarrond zijn beschermd (Categorie 1 tot en met 4-vogelsoorten), nesten die alleen jaarrond zijn beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen (Categorie 5-vogelsoorten) en nesten die niet jaarrond zijn beschermd (overige vogelsoorten).

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Vogelrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van vogels met als wettelijk belang ruimtelijke ingrepen of dwingende redenen van groot openbaar belang. Om ruimtelijke ontwikkelingen toch uit te kunnen voeren, moeten mitigerende maatregelen worden genomen om effecten vooraf te voorkomen. Om zeker te zijn van de juiste maatregelen is het aan te bevelen om de maatregelen voor te leggen aan het Ministerie van EZ door het indienen van een ontheffingsaanvraag. Hoewel een ontheffing voor vogels in de meeste gevallen niet kan worden afgegeven, geeft de Minister in haar besluit aan of de maatregelen voldoende zijn (positieve afwijzing).

5.1.1.5 Procedure ontheffingsaanvraag

Tabel 2-soorten

Voor soorten van tabel 2 geldt dat als u kunt werken volgens een goedgekeurde gedragscode er een vrijstelling geldt en geen ontheffing nodig is. Indien u niet kunt werken volgens een gedragscode, maar u kunt maatregelen nemen om

de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), dan hoeft u ook geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. Wilt u zeker weten of uw mitigerende maatregelen voldoende zijn, en er inderdaad geen ontheffing nodig is? Vraag dan een ontheffing aan om uw maatregelen goed te keuren.

Tabel 3-soorten

Indien beschermde soorten van tabel 3 zijn aangetroffen in het plangebied, dan is mogelijk een ontheffingsaanvraag noodzakelijk. Net als voor tabel 2-soorten geldt dat als u maatregelen kunt nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), u geen ontheffing van de Flora- en faunawet hoeft aan te vragen. U kunt uw mitigatieplan voorleggen bij Dienst Regelingen voor goedkeuring.

Voor soorten van bijlage IV van de Habitatrictlijn (die ook onder de tabel 3-soorten van de Flora- en faunawet vallen) is het niet langer mogelijk ontheffing aan te vragen op grond van ruimtelijke ontwikkelingen (zie 2.4.4). Dat zelfde geldt voor vogelsoorten (zie 2.4.5).

Indien u geen mitigerende maatregelen kunt nemen, dan dient een ontheffing te worden aangevraagd bij Dienst Regelingen van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Voor de ontheffingsaanvraag is het noodzakelijk te weten welke soorten aanwezig zijn, zodat gerichte mitigerende maatregelen kunnen worden getroffen.

Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb) (bij een aanvraag onder de Omgevingsvergunning) of een 'positieve afwijzing' (bij een regulier ingediende aanvraag) afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde stappenplan.

De doorlooptijd van een ontheffingsaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 6 weken tot 4 maanden.

Wabo

Vanaf 1 oktober 2010 is voor ruimtelijke ontwikkelingen de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) in werking getreden. Dit houdt in dat de benodigde vergunningen en ontheffingen, dus ook die ten aanzien van de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet, in de meeste gevallen via een omgevingsvergunning gaan lopen. De aanvraag voor de omgevingsvergunning wordt ingediend bij de betreffende gemeente en vervolgens door de gemeente ter beoordeling voorgelegd aan het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (voormalig Ministerie van LNV). Het Ministerie van EZ geeft bij goedkeuring een vvgb (verklaring van geen bedenkingen) af. Deze vvgb vangt de huidige ontheffing Flora- en faunawet.

De grootste veranderingen in het nieuwe systeem zijn dat:

- het Ministerie van EZ geen direct contact meer met de aanvrager heeft;
- de gemeente verantwoordelijk is voor toezicht en handhaving van de vvgb in de omgevingsvergunning.

Het doel van deze herstructurering is het versnellen en vergemakkelijken van de procedure.